

RA - definice

Zánětlivé systémové onemocnění charakterizované synovitidou, s proliferativními a destruktivními změnami kloubních tkání (chrupavky, vaziva a kosti) a mimokloubními změnami.

Důsledkem jsou irreverzibilní změny s destrukcí kloubu.

Příčina dosud není jasná.

RA - epidemiologie

- **Incidence** 0,1-0,2 / 1000 u mužů
0,2-0,4 / 1000 u žen
- **Prevalence** 0,5-0,1%
ženy : muži 2-4:1
incidence u žen nejvyšší v 5. dekádě

RA - etiopatogeneze

- **Genetické faktory**
- HLA systém (DR4, DR1)
- **Infekce**
  - EBV, retroviry, parvoviry, mykobakterium
- **Hormonální vlivy**
- estrogeny - převaha žen s RA, protektivní efekt antikoncepce, těhotenství, šestinedělí

RA - etiopatogeneza

- Autoprotilátky
- revmatoidní faktor
  - plazmatické bb synoviální tkáně
  - vysoké hladiny korelují se závažností onemocnění
- anticitrulinové protilátky
- antinukleoproteinové, antikeratinové Ab

RA - etiopatogeneza

- Cytokiny

aktivace bb, chemotaxe, exprese antigenů,
indukce tvorby cytokinů

- Prozánětlivé cytokiny

Il-1, Il-6, TNF α

- Novotvorba cév v synoviální membráně

$\Rightarrow$ PANUS

Celkové příznaky

- Pocit nemoci
- Subfebrilie
- Únavnost, nevykonnost, slabost, nechutenství
- Vahový úbytek
- Deprese, anxieta

RA - kloubní příznaky

(zpravidla symetrické)

- Zánětlivá aktivita
- Aktivní kloub-zateplení, otok, výpotek, bolest na tlak a při pohybu, ↓pohyblivost

Destrukce a deformity

- subluxace, luxace, fixní postavení kloubu, kladívkové prsty atd.

RA - postižení ruky

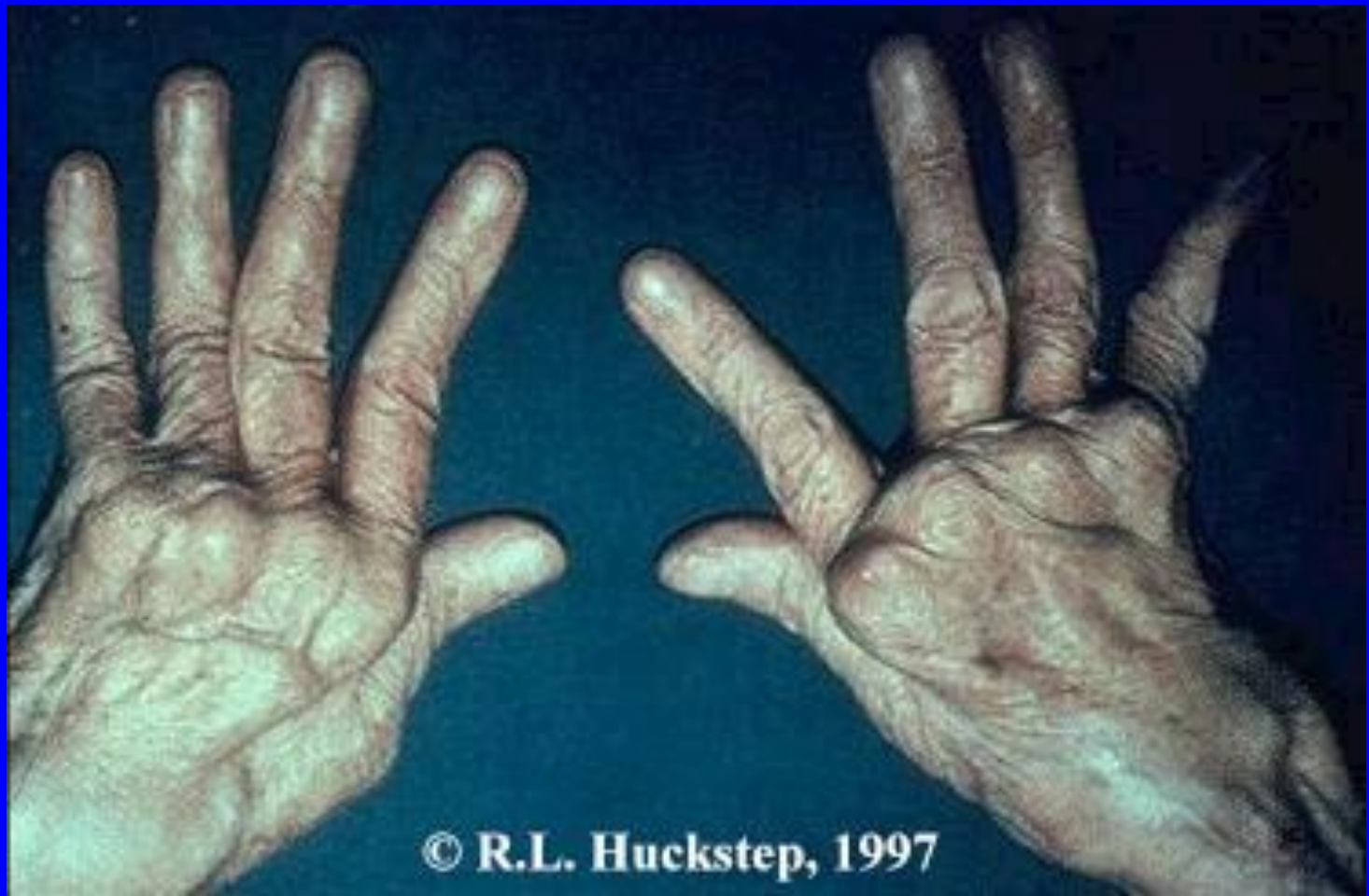
- **PIP klouby** - zduření u časných forem RA, deformita labutí šíje, deformita knoflíkové dírky, nestabilní kloub
- **MCP klouby** - ulnární deviace
- **RC kloub** – „ztuhlé zápěstí“, syndrom karpálního tunelu
- **šlachové postižení**

Vřetenové prsty u aktivní RA

Ulnární deviace u pokročilé RA

© R.L. Huckstep, 1997

Příznak „labutího krku“ a „knoflíkové dírky“

Malířova rodina

Jacob Jordaens (1593-1678) – žák Rubensův

RA - kloubní postižení

- **Loket** - burzitis olecrani, fixní extenze
- **Rameno** - subacromiální bursitida, ruptura šlachy bicepsu, ruptura rotátorové manžety
- **Kyčelní kloub** - koxitida, migrace hlavice, bursitidy

RA – kloubní postižení

- **Kolenní kloub** – synovitida, výpotek, Bakerova cysta, nestabilita, genua valga
- **Klouby nohou** – subluxace v MTP, kladívkové prsty, halux valgus, pes transversoplanus, valgozní deformace nohy

RA – postižení C páteře

- C1-C2 – atlanto-axiální subluxace (vzdálenost odont.výběžek-oblouk atlasu > 3 mm), CC a CB sy, spastická kvadrupareza
- Vertikální, laterální, horizontální subluxace C1-C2
- Zúžení disku až destrukce, osteoporóza

RA - extraartikulární postižení

- **kožní** - revmatoidní uzly, vaskulitida - ulcerace kůže, gangrény
- **oční** - episkleritis, keratokonjunktivitis, katarakta(léky)
- **hepatální** - autoimunní hepatitis, polékové poškození
- **hematologické** - anemie, trombocytóza, lymfadenopatie, Feltyho sy, amyloidóza

RA - extraartikulární postižení

- **kardiální** - perikarditis, myokarditis, granulomatozní valvulitis, koronaritis, amyloidóza srdečního svalu
- **plicní** - pleuritis, uzly, intersticiální plicní fibróza, bronchiolitis, Caplanův syndrom, poléková toxicita

RA – laboratorní vyšetření

- **KO** – anemie chron. chorob, trombocytóza, leukocytóza
- **CRP, FW, ELFO** – aktivita onemocnění
- **Imunoglobuliny** – zvýšené
- **Biochemické vyšetření** – jaterní testy, funkce ledvin

RA – laboratorní vyšetření

- **Revmatoidní faktor 70-80%**
- IgM, IgG, IgA (latex fixační test, ELISA)
- jiné choroby: SLE, Sjögrenův syndrom, bakteriální endokarditida, cirhoza jaterní
- **Anticitrulinové protilátky**
- **Antinukleární protilátky (ANA) 33-52%**

RA – laboratorní vyšetření

- Imunogenetické vyšetření
- **Analýza synoviální tekutiny**
  - zakalená, žlutá
  - snížená viskozita
  - ↑ CB, ↓ C3, C4
  - leukocyty 2 000-60 000
  - RF

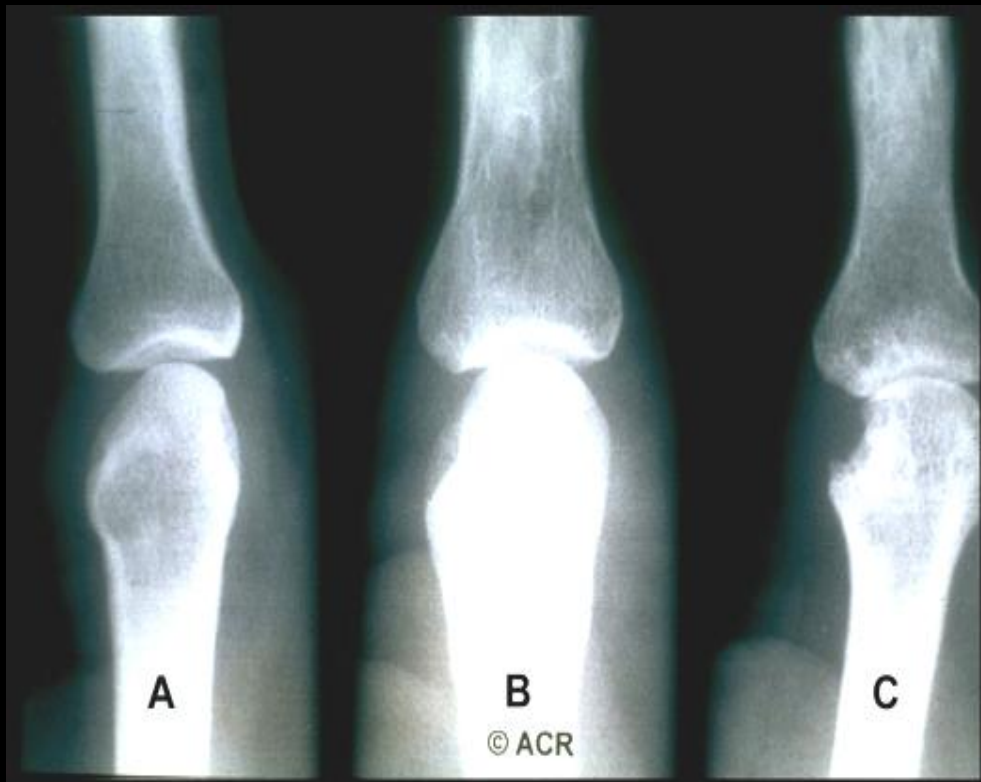
RA – RTG nález

- **časné príznaky** – otok mäkkých tkaní
periartikulárni osteoporóza
- **časné erose** - marginálně, v místě úponu
kloubního pouzdra
- **pozdní změny** – symetrické zúžení kloubní
šterbiny, destrukce, subluxace, deviace,
kostní ankylózy, subchondrální cysty

RA – rtg kriteria dle Steinbrockera

- **I. Stadium:** periartikulární osteoporóza, změny měkkých tkání
- **II. Stadium:** kostní destrukce, zúžení kloubních štěrbin
- **III. Stadium:** deformace, zejm. subluxe
- **IV. Stadium:** ankylóza

RTG obraz RA

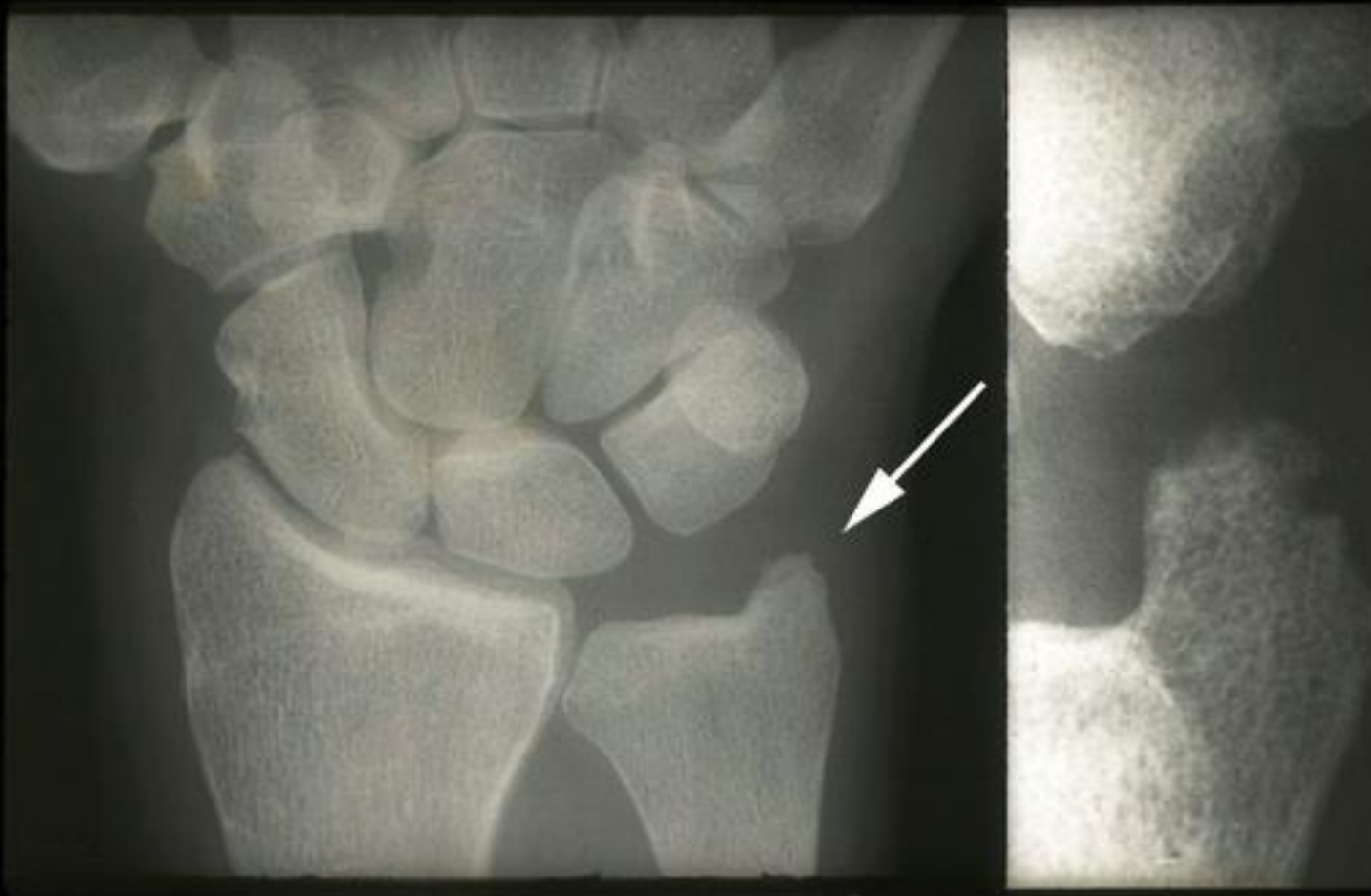

A. Otok měkkých tkání

B. Zúžení kloubního prostoru

C. Vznik marginální eroze se zúžením kloubního prostoru

RTG obraz RA

RTG obraz RA

1976

1980

1985

1990

1996

2000

RA - diagnostický postup

- **Anamnéza**
- **Objektivní vyšetření**
- **Základní hematologické a biochemické vyšetření**
- **Imunologické testy (RF, ANA)**
- **Rtg rukou, nohou a dalších postižených kloubů, C páteř**
- **Vyšetření výpotku při punkci**

RA – dg. kritéria ACR

- Ranní ztuhlost
- Artritida alespoň 3 kloubních oblastí
- Artritida ručních kloubů (RC, MCP, PIP)
- Symetrická artritida
- Revmatoidní uzly
- Rtg změny
- Pozitivní revmatoidní faktor

K dg.RA je zapotřebí splnění 4 kritérií, první 4 musí trvat alespoň 6 týdnů

RA - funkční hodnocení

- **A** - pacient je schopen vykonávat všechnu normální činnost v běžném životě
- **B** - je schopen normální aktivity, avšak v důsledku bolesti nebo omezené pohyblivosti s určitými obtížemi
- **C** - činnost nemocného je omezena jak v běžném životě, tak v zaměstnání
- **D** - pacient je odkázán na lůžko nebo vozík a je schopen postarat

RA – průběh onemocnění

- Plíživý začátek choroby – 50-70%
- Akutní začátek choroby – 15%
- Subakutní začátek choroby – 20%
- Palindromický začátek – monoartritis

RA – klinický průběh

- **Monocyklický typ (10%)**
dlouhodobá klinická remise, s vymizením RF
- **Polycyklický typ (15-30%)**
intermitentní průběh s relapsy s postižením dalších kloubů
- **Progresivní typ (70%)**
narůstající progresivní postižení

RA - závažnost onemocnění

- ztráta pracovní schopnosti - do 5 let až u 30% nemocných
- zkrácení délky života - až o 10 let

RA – prognostické faktory

- Polyartritida
- Přetrvávající vysoká laboratorní aktivita
- Extraartikulární příznaky
- Pozitivita RF a antiCCP
- Rychlá ztráta funkční schopnosti
- Rychlý vznik kloubních erozí
- Klinický obraz na začátku choroby
- Ženské pohlaví

RA- stádia podle trvání

- Časně (<6 měsíců)
- Střední (6-24 měsíců)
- Chronické (> 24měsíců)

Stadia podle tíže průběhu

(při splnění kritérií pro RA, s ohledem na klinický stav, aktivitu a Rtg obraz)

- **Lehké** (<6 kloubů, bez mimokloubního postižení, na Rtg 1.st. dle Steinbrockera)
- **Střední** (nesplňuje kriteria lehkého nebo těžkého postižení, postižené klouby 6-2 a kombinace následujících známek: není mimokloubní postižení, ↑SE a CRP, + RF a/nebo antiCCP, Rtg II. a III.st.)
- **Těžké** (>20 kloubů, ↑ SE nebo CRP, 1 nebo více z následujících projevů : anemie, +RF nebo anti-CCP, na Rtg rychlá progresse erozí a zúžení chrupavky, mimokloubní postižení)

Terapie RA

Hlavní cíle :

- **Rychle snížit aktivitu nemoci, dosáhnout remisi a udržet ji co nejdéle**
- **Omezit důsledky nemoci na zdravotní a sociální stav pacienta (invalidita, disabilita, kvalita života, psychický stav)**
- **Zpomalení morfologických změn**
zpomalení - zástava destrukce kloubů=
podstatný cíl terapie

Faktory ovlivňující léčbu

- Aktivita (klinická, laboratorní)
- Prognostické faktory
- Tíže choroby

Terapie RA

Komplexní přístup

- Edukace a režimová opatření
- Rehabilitace (LTV, fyzioterapie, balneoterapie)
- Farmakoterapie
- Chirurgická terapie
- Psychoterapie

Farmakoterapie RA

- Nesteroidní antirevmatika
- (analgetický a mírný protizánětlivý účín)
- Kortikosteroidy
- (potlačují zánět)
- Chorobu modifikující léky-DMARDs (mají potenciál zmenšit nebo zpomalit postup kloubního poškození) :
  - **nebiologické**
  - **biologické**

NSA v terapii RA

- Analgetický a mírný protizánětlivý účinek
- Symptomatická terapie- úleva od bolesti, zmenšení kloubní ztuhlosti, zlepšení funkce
- Neovlivní základní onemocnění (zánět, rtg progresi)
- Potenciálně závažné NÚ

Toxicita NSA

GD toxicita

Hepatální toxicita

Renální toxicita

Hematologická toxicita

Kožní vyrážky, alergie

Kortikoidy v léčbě RA

- **Tlumí zánět** : ovlivní ranní ztuhlost, únavu, anorexii, svalovou sílu, snižují FW a CRP
- **Strukturu modifikující efekt-** při dlouhodobém podávání zpomalení progresu
- **Jako „přemostňující“ terapie**
- **U rezistentních forem RA**
- **Život ohrožující vaskulitida nebo těžké viscerální formy**

Přemostující terapie KS

- **Cílem je rychlé utlumení zánětu do nástupu účinku DMARDs**

Způsoby aplikace KS:

- Aplikační cesty KS : p.o., i.m., i.v., i.a.,p.l.
- **Nízké dávky <10 mg PDN/d.(dlouhodobé podávání)**
- **Střední dávky 20-100 mg PND/d.**
- **Vyžadují viscerální formy-perikarditida, pleuritida, vaskulitida**
- **Také u RA bez extraartikulárního působení k „přemostňující „terapii**
- **Pulzní i.v.vysoké dávky KS 125-1000 mg 1-5x**

Nebiologické DMARDs

(charakteristika)

- **Imunosupresivní nebo imunomodulační účinek**
- **Chemicky heterogenní skupina léků**
- **Není přímý analgetický či protizánětlivý efekt**
- **Opožděný nástup účinku za 2-6 M**
- **Snížení aktivity RA, navození remise-jen u části, omezení rtg progrese-jen některá**
- **Časté toxické projevy- u 0,1-5%**

Nebiologické DMARDs

- Antimalarika
- Sulfasalazin
- Soli zlata
- Metotrexat
- Azatioprin
- Cyklofosfamid
- Cyklosporin A
- Leflunomid
- Minocyklin
- Mycofenolat mofetil

Biologická terapie RA

- Přibližuje se kauzální léčbě-ovlivňuje vlastní etiopatogenetické děje
- Cílený zásah proti buňkám imunitního systému a proti prozánětlivým cytokinům
- Inhibice klíčových prozánětlivých cytokinů TNF-alfa a IL-1

Biologická terapie RA

- Inhibitory TNF-alfa

infiximab REMICADE i.v., adalimumab HUMIRA s.c., etanercept ENBREL s.c. golimumab s.c.SIMPONI, certolizumab pegol s.c.CIMZIA

- IL-6

-antagonista receptoru pro IL-6

tocilizumab RoACTERMA

- CD20B

-monoklonální protilátka proti CD 20B(apoptóza)

rituximab MABTERA

- IL-1

- antagonista receptoru pro IL-1

anakinra v ČR není registrován

- T lymfocyty

inhibice aktivace T lymfocytů (kostimulace)

abatacept ORENTIA

Indikace biologické léčby u RA

- Nedostatečná odpověď nejméně na 2 DMARDs
- Jedno DMARD je MTX
- Dostatečná doba podávání 6 měsíců
- Dostatečná dávka (SAS 3gd, MTX 25mg týdně, Leflunomid 20mg denně)
- Indikace se týká také polyartikulární JIA po 18. roku věku
- Aktivita stanovena DAS skóre > 5.1

Nežádoucí účinky biologické léčby

- Zvýšené riziko infekce(reaktivace?) (TBC, oportunní infekce, hepatitida B,C)
- Sekundární malignity (N-H lymfomy)
- Jiné imunologické abnormality (positivita antinukleárních protilátek, demyelinizační onemocnění)

Strategie terapie RA

Terapie RA dnes:

- **Aktivní přístup** – časná účinná terapie (DMARD), kombinace
- **Individuální výběr** – podle aktivity, prognózy, věku, přidružených chorob...
- **Dlouhodobá léčba i po dosažení efektu** – redukované dávky, slabší DMARD

Terapie RA dříve:

- **Princip pyramidy**- pasivnější
  - NSA, poté postupně DMARDs v monoterapii

- **Důvody pro časnou a agresivní léčbu RA:**

- ✓ Nejrychlejší progrese nemoci první 2-3 roky

- ✓ Zvýšení morbidity a mortality

- **Důvody pro soustavnou léčbu RA:**

- ✓ Chronické progredující onemocnění

- ✓ Plná dlouhodobá remise je vzácná

- ✓ RTG progrese trvá po celou dobu nemoci a nemusí být závislá na klinickém průběhu

Dif.dg RA

- **Systemová onemocnění pojiva**
- **Krystalové artropatie**
- **Spondylartritidy**
- **Osteoartróza**
- **Infekční artritidy**
- **Polymyalgia revmatika**